

12. Про забезпечення права на справедливий суд. Закон України. Відомості Верховної Ради. 2015. № 18, № 19-20, ст.132.
13. Виконання зобов'язань у практиці Касаційного цивільного суду. Ліга. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/VSS00658?an=1>
14. Цивільний Кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. ст. 356.
15. Романо-Германський тип (сім'я) правових систем. Скакун О. Теорія права і держави. 2018. URL: https://pidru4niki.com/1262091843012/pravo/teoriya_prava_i_derzhavi

УДК 342.9:347.963

Трунін Д. Ю.

СОЦІАЛЬНА ОБҐРУНТОВАНІСТЬ ТА ФАКТИЧНИЙ ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАГЛЯДОВОЇ ФУНКЦІЇ ПРОКУРАТУРИ В УКРАЇНІ

Проаналізовано соціальну обґрунтованість та фактичний зміст адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення наглядової функції прокуратури в Україні. Здійснено науковий аналіз правової природи наглядової функції прокуратури як складової її правоохоронної діяльності та з'ясовано її місце в системі забезпечення законності й захисту прав людини. Наглядова функція прокуратури реалізується через здійснення контролю за дотриманням законів органами, уповноваженими на проведення оперативно-розшукової діяльності, дізнання та досудового розслідування, а також при застосуванні заходів примусового характеру. Соціальна обґрунтованість такої функції визначається потребою підтримання балансу між державним примусом і гарантіями захисту прав і свобод людини. Виникнення наглядової діяльності зумовлене об'єктивними потребами суспільства щодо запобігання незаконному використанню владних повноважень і недопущення свавілля з боку суб'єктів державного примусу. Здійснено науковий аналіз філософсько-правових, кримінологічних та теоретико-правових засад соціальної

зумовленості прокурорського нагляду. Установлено, що потреба здійснення незалежного прокурорського контролю впливає із засади стримування концентрації владних повноважень і недопущення їх свавільного використання. Відсутність належного контролю за діяльністю правоохоронних органів може призводити до інституційної девіації, незаконного застосування державного примусу, вибіркового кримінального переслідування та втрати суспільної довіри до системи правосуддя. Обґрунтовано, що прокурорський нагляд є не лише засобом правового контролю, а й інструментом соціального захисту суспільства від надмірної концентрації владних повноважень у діяльності правоохоронних органів. Визначено фактичний зміст адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення наглядової функції прокуратури як систем реальних суспільних взаємозв'язків і практичної діяльності суб'єктів, що виникають у процесі реалізації наглядових повноважень. Він виявляється через здійснення організаційних, координаційних, контрольних, інформаційних та процедурних дій прокурорів й інших учасників відповідних правовідносин. Доведено, що адміністративно-правові норми не створюють фактичні відносини самотійно, а лише надають уже наявним суспільним взаємозв'язкам юридично визначеної форми. Фактичні відносини є первинною соціальною основою виникнення адміністративно-правових відносин у досліджуваній сфері як взаємозв'язок між соціальною зумовленістю наглядової діяльності та формуванням її фактичного змісту.

Ключові слова: адміністративно-правові відносини, верховенство права, державний примус, дізнання, досудове розслідування, законність, інституційний контроль, кримінальне провадження, негласні слідчі дії, оперативно-розшукова діяльність, права людини, прокурорський нагляд, процесуальне керівництво, правоохоронні органи.

The social substantiation and factual content of administrative-legal relations in the sphere of ensuring the supervisory function of the prosecutor's office in Ukraine have been analyzed. A scientific analysis of the legal nature of the supervisory function of the prosecutor's office as a component of its law-enforcement activity has been conducted, and its place within the system of

ensuring legality and protecting human rights has been determined. The supervisory function of the prosecutor's office has been found to be implemented through the exercise of control over compliance with laws by bodies authorized to conduct operational-search activities, inquiry procedures, and pre-trial investigations, as well as in the application of coercive measures. The social substantiation of this function has been shown to derive from the need to maintain a balance between state coercion and guarantees for the protection of human rights and freedoms. The emergence of supervisory activity has been established as being conditioned by objective societal needs aimed at preventing the unlawful exercise of power and arbitrary actions by subjects of state coercion. It has been emphasized that the supervisory function of the prosecutor's office constitutes an important institutional mechanism for maintaining legality and ensuring the rule of law. A scientific analysis of the philosophical-legal, criminological, and theoretical-legal foundations of the social conditioning of prosecutorial supervision has been carried out. It has been established that the necessity for independent prosecutorial control stems from the principle of restraining the concentration of public authority and preventing its arbitrary exercise. The absence of adequate control over the activities of law-enforcement agencies may result in institutional deviations, unlawful application of state coercion, selective criminal prosecution, and a decline in public confidence in the justice system. Scientific approaches concerning the impact of prosecutorial independence on the maintenance of legality and the stability of the rule-of-law state have been generalized. It has been substantiated that prosecutorial supervision functions not only as a legal oversight mechanism but also as an instrument of social protection against excessive concentration of authority within law-enforcement institutions. The factual content of administrative-legal relations in the sphere of ensuring the supervisory function of the prosecutor's office has been defined as a set of actual social interactions and practical activities of entities arising in the course of exercising supervisory powers. It has been determined that such factual content is manifested through organizational, coordination, control, informational, and procedural activities carried out by prosecutors and other participants in the relevant legal relations. It has been demonstrated that administrative-law norms do not independently create factual relations but

merely provide already existing social interactions with a legally defined form. Factual relations have been substantiated as constituting the primary social basis for the emergence of administrative-legal relations within the sphere under study. The interrelationship between the social conditioning of supervisory activity and the formation of its factual content has been established. It has been emphasized that the factual content of administrative-legal relations ensures the practical implementation of the supervisory function of the prosecutor's office and serves as a foundation for subsequent legal regulation.

Keywords: *administrative-legal relations, criminal proceedings, detective inquiry, human rights, institutional control, investigative activities, legality, operational-search activity, procedural guidance, prosecutorial oversight, rule of law, state coercion, covert investigative actions, pre-trial investigation.*

Вступ. Сучасний розвиток України як демократичної та правової держави супроводжується зростанням вимог до забезпечення законності в діяльності органів, наділених владними повноваженнями щодо застосування державного примусу. Особливе місце в цій системі займають органи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове розслідування, оскільки їх діяльність безпосередньо пов'язана з можливістю обмеження конституційних прав і свобод людини. За таких умов важливого значення набуває діяльність прокуратури щодо забезпечення дотримання законності у відповідній сфері. Наглядова функція прокуратури є одним із ключових інституційних засобів запобігання незаконному використанню владних повноважень та забезпечення належного функціонування механізму захисту прав людини. Це зумовлює потребу наукового осмислення її соціальної природи та змісту адміністративно-правових відносин, що виникають у процесі її реалізації.

Огляд останніх досліджень. До перспектив публічного адміністрування забезпечення наглядової функції прокуратури в Україні звертали свою увагу науковці Г. Біндер, Г. Борецько, О. Броневицька, В. Галуцько, Л. Головій, А. Горбач, Ю. Гридасов, І. Дандюранд, О. Дрозд, П. Єпринцев, О. Єщук, А. Іванищук, М. Кастро, С. Короєд, Т. Кравцова, В. Курило, Ю. Лісцина, В. Луцик, В. Навроцька, А. О'Рурк, В. Олефір, І.

Погрібний, І. Риженко, Р. Саунін, І. Серкевич, Р. Су, В. Сухонос, Б. Телефонко, І. Ткаченко та ін. Їх наукові праці присвячені дослідженню правової природи прокуратури, особливостей її функцій, забезпеченню законності в діяльності правоохоронних органів, реалізації прокурорського нагляду, процесуального керівництва, організаційно-правових механізмів функціонування прокуратури та захисту прав людини. Водночас потребує подальшого наукового осмислення вплив реальних суспільних відносин на формування адміністративно-правового забезпечення наглядової діяльності прокуратури.

Мета статті полягає в тому, щоб розкрити соціальну обґрунтованість адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення наглядової функції прокуратури в Україні, з'ясувати їх фактичний зміст, правову природу та особливості реалізації у сфері забезпечення законності й захисту прав людини.

Виклад основних положень. Правоохоронна функція прокуратури є одним із пріоритетних напрямків діяльності держави, спрямованим на забезпечення законності, захист прав, свобод і законних інтересів людини, суспільства та держави, а також на підтримання правопорядку. У сучасних умовах діяльність прокуратури характеризується поєднанням правозахисних, координаційних і наглядових повноважень, реалізація яких забезпечує належне функціонування системи кримінальної юстиції. Правоохоронна функція прокуратури має комплексний характер і охоплює різні сфери правозастосовної діяльності, насамперед пов'язані з додержанням законів органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове розслідування, а також із виконанням судових рішень у кримінальних провадженнях. Вона реалізується через здійснення публічного обвинувачення, процесуального керівництва досудовим розслідуванням, координації діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності та прокурорського нагляду у визначених законом сферах. Складовою правоохоронної функції прокуратури є здійснення наглядової діяльності, що полягає в забезпеченні додержання вимог законодавства підконтрольними органами та посадовими особами під час провадження оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування і виконання заходів, пов'язаних з

обмеженням особистої свободи людини. [1].

Виходячи з положень загальної теорії права, правовідносини не виникають самі по собі, а є юридичною формою реальних суспільних відносин, які складаються між людьми, соціальними спільнотами та інституціями у процесі їхньої життєдіяльності. Саме суспільні відносини є первинною соціальною основою правового регулювання, тоді як норми права надають їм юридичної визначеності, упорядкованості та гарантованості державою. Фактичний зміст правовідносин становлять реальні суспільні зв'язки, інтереси, потреби та соціально значуща поведінка їх учасників. Юридичний зміст правовідносин реалізується через суб'єктивні права, юридичні обов'язки та повноваження, за допомогою яких забезпечується реалізація й захист відповідних інтересів [2].

Сутність фактичних відносин як правової категорії полягає в тому, що вони становлять реальний зміст суспільних взаємодій, які виникають у процесі діяльності суб'єктів та згодом отримують нормативне оформлення. Вони виникають не самостійно, а на основі фактичних суспільних зв'язків, які існують у певній сфері суспільного життя. Такі відносини відображають об'єктивні потреби суспільства, інтереси його учасників та практичні процеси взаємодії між ними. Після нормативного врегулювання фактичні відносини набувають форми адміністративно-правових відносин, у межах яких визначаються права, обов'язки та владні повноваження учасників. При цьому юридичне регулювання не створює фактичні зв'язки, а лише надає їм організованого характеру, забезпечуючи їх упорядкування та охорону державою [3].

В аспекті предмета нашого наукового аналізу слід відзначити, що соціальна обґрунтованість наглядової функції прокуратури полягає в суспільній потребі забезпечення балансу між владними повноваженнями державних органів та захистом прав, свобод і законних інтересів людини. Наглядова діяльність виникла не як самостійна бюрократична конструкція, а як відповідь на об'єктивну соціальну потребу запобігання зловживанням владою, незаконному обмеженню прав людини та порушенням принципу верховенства права. В. Сухонос наголошує, що правозахисна місія прокуратури виявляється не лише як окрема функція, а як складова усіх конституційних функцій прокуратури, що безпосередньо пов'язує нагляд із

суспільною потребою охорони прав людини [4]. У підручнику з прокурорського права підкреслюється, що нагляд за додержанням законів при застосуванні заходів примусу та під час досудового розслідування спрямований на забезпечення законності при втручанні держави у сферу особистої свободи громадян [5]. Водночас сучасні дослідження щодо функцій прокуратури вказують, що наглядова та запобіжна функції тісно взаємопов'язані, оскільки боротьба зі злочинністю реалізується не лише через реагування на порушення, а й через їх попередження [6].

Соціальна обґрунтованість наглядової функції прокуратури бере початок із філософсько-правового положення про потребу обмеження державної влади та недопущення її перетворення на свавілля. Ще Ш.-Л. Монтеск'є у праці «Про дух законів» обґрунтовував, що будь-яка влада схильна до розширення меж власного впливу, а тому потребує системи стримувань і противаг. У сучасній теорії права ця ідея трансформувалася у принцип верховенства права, згідно з яким державні інституції самі підпорядковуються праву. Органи дізнання та досудового розслідування володіють одними з найбільш інтенсивних інструментів державного примусу – затриманням особи, проведенням обшуків, використанням прихованих засобів контролю та збиранням доказів. Саме тому суспільство потребує незалежного професійного суб'єкта, який би здійснював контроль за законністю використання таких повноважень. Наглядова функція прокуратури соціально виправдовується потребою створення інституційного бар'єра між законним державним примусом і потенційним зловживанням владою [7].

Юридична спільнота виходить із закономірності: чим більшим є обсяг дискреційних повноважень органу, тим вищим має бути рівень незалежного контролю за його діяльністю. Слідчий або оперативний працівник постійно ухвалює рішення щодо оцінювання доказів, напрямків розслідування та застосування процесуальних засобів. За відсутності прокурорського нагляду дискреція може трансформуватися у вибіркове застосування закону, суб'єктивізм або професійну корпоративну залежність. В англomовних дослідженнях підкреслюється, що прокурори мають забезпечувати законність діяльності поліції через надання незалежної правової оцінки їх діям і постійного контролю за дотриманням

правових стандартів [8].

Наука пояснює потребу прокурорського нагляду через ризик виникнення інституційної девіації правоохоронних органів. Дослідження показують, що організації, які тривалий час функціонують без незалежного зовнішнього контролю, мають тенденцію до формування закритих корпоративних механізмів самозахисту. Наслідками можуть бути приховування службових помилок, штучне покращення статистики, вибіркове переслідування або ігнорування окремих порушень закону. Досвід реформування поліцейських систем показує, що саме незалежний контроль є одним із механізмів запобігання таким явищам. В англomовних працях щодо прокурорського контролю за діяльністю поліції наголошується, що відсутність реальної підзвітності призводить до втрати суспільної довіри до правоохоронних інституцій [9].

Відсутність нагляду незалежних, професійних і високоморальних прокурорів може призвести до суттєвих соціально-правових деформацій у системі кримінальної юстиції. До таких наслідків належать незаконні затримання, вибіркове кримінальне переслідування, маніпулювання доказами, приховування службових зловживань, використання незаконних методів отримання інформації та політично мотивоване застосування кримінально-процесуальних механізмів. У довгостроковій перспективі подібні явища спричиняють руйнування суспільної довіри до правоохоронних органів і судової системи, що негативно впливає на легітимність державної влади загалом. У міжнародних дослідженнях неодноразово підкреслюється, що незалежність прокурорів має поєднуватися з ефективними механізмами нагляду та відповідальності, оскільки лише за таких умов забезпечується неупередженість, суспільна довіра та дотримання принципу верховенства права [10].

У державах, де прокуратура або інститути прокурорського нагляду є слабкими, недостатньо незалежними чи фактично не здатні здійснювати ефективний контроль за правоохоронними органами. Досвід Сомалі свідчить, що недостатньо ефективний інституційний контроль за діяльністю правоохоронних органів та слабкість засобів незалежного нагляду можуть спричинити системні порушення прав людини. У міжнародних дослідженнях та доповідях правозахисних організацій

зафіксовано випадки свавільних затримань, застосування насильства до затриманих, тортур, переслідування журналістів і порушення права на справедливий судовий розгляд. Зокрема, Human Rights Watch повідомляла про системні порушення стандартів справедливого суду військовими судами Сомалі, а сучасні правозахисні джерела вказують на випадки незаконного затримання журналістів та застосування насильства з боку правоохоронців [11].

Адміністративно-правові відносини – це врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини, що виникають, змінюються та припиняються у процесі реалізації функцій публічного адміністрування, здійснення виконавчої влади, а також забезпечення публічного інтересу. Вони є особливим видом правових відносин, оскільки виникають у сфері публічно-владної діяльності держави та інших уповноважених суб'єктів. Обов'язковою ознакою таких відносин є участь суб'єкта владних повноважень, який реалізує адміністративну компетенцію. Зміст адміністративно-правових відносин утворюють взаємопов'язані суб'єктивні права та юридичні обов'язки їх учасників. Суб'єктами цих відносин можуть бути органи державної влади, органи місцевого самоврядування, посадові особи, фізичні та юридичні особи, а також інші адресати адміністративного впливу [12]. Виходячи з того, що адміністративно-правові відносини є поєднанням фактичних суспільних відносин і адміністративно-правових норм, які надають фактичним суспільним відносинам адміністративно-правової форми, розрізняють фактичний і юридичний зміст адміністративно-правових відносин. Фактичний зміст адміністративно-правових відносин – це фактичні соціальні, економічні, культурні, політичні та інші відносини, які отримали через опосередкування адміністративно-правових норм свою юридичну форму. Вони зберегли фактичний зміст, але завдяки адміністративно-правовим нормам набули нових якостей [13, с. 43].

На думку І. Ткаченко, сутність фактичних відносин як правової категорії полягає в тому, що вони становлять реальні суспільні взаємозв'язки соціального, економічного, політичного, культурного та іншого характеру, які існують не залежно від їх подальшого юридичного оформлення. Фактичні відносини набувають юридичної форми через

опосередкування нормами права, однак при цьому не втрачають власної соціальної природи. Фактичний зміст правовідносин відображає реальну поведінку суб'єктів та об'єктивні суспільні процеси, які передують правовому регулюванню. Норми права не створюють такі відносини з нуля, а надають їм нових юридичних властивостей [14]. А. Горбач доводить, що фактичні відносини – це реальні суспільні зв'язки соціального, економічного, політичного, культурного та іншого характеру, які виникають у процесі життєдіяльності суспільства. Вони є поєднанням фактичних суспільних відносин і норм адміністративного права, які надають цим відносинам юридичної форми. Фактичний зміст таких відносин становлять реальні суспільні процеси та взаємодія учасників, які існували до їх правового опосередкування [15].

В Україні фактичні адміністративно-правові відносини у сфері наглядової функції прокуратури в Україні виявляються у процесі правотворчості, що відображено в нормах адміністративного права, як системи підзаконної правотворчості та виконавчої діяльності, що здійснюється із застосуванням інструментів публічного адміністрування та спрямована на створення належних правотворчих (підзаконної правотворчості) організаційних, кадрових, інформаційних і процедурних умов для здійснення прокурорами наглядових повноважень.

Тим самим формуються ґрунт для визначення юридичного змісту в аналізованій нами сфері насамперед через основоположні норми Конституції України та профільного Закону України від 14 жовтня 2014 № 1697-VII «Про прокуратуру», норми якого зокрема виписують, що наглядові функції прокуратури – це встановлені Конституцією України та Законом України «Про прокуратуру» напрямки діяльності органів прокуратури, що реалізуються через здійснення контролю за додержанням вимог законодавства суб'єктами, які наділені повноваженнями щодо застосування заходів державного примусу та обмеження прав і свобод людини. Їх зміст охоплює здійснення нагляду за законністю діяльності органів, уповноважених на проведення оперативно-розшукової діяльності, дізнання та досудового розслідування, а також нагляду за додержанням законодавства під час виконання судових рішень у кримінальних провадженнях і застосування інших заходів примусового характеру,

пов'язаних з обмеженням особистої свободи особи. Функціональне призначення такого нагляду полягає в забезпеченні режиму законності, охороні прав і свобод людини та громадянина, а також у недопущенні незаконного використання повноважень суб'єктами державного примусу [16].

Висновки. Соціальна обґрунтованість наглядової функції прокуратури визначається об'єктивною суспільною потребою створення інституційних засобів забезпечення балансу між владними повноваженнями держави та потребою гарантування прав і свобод людини. Здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання та досудового розслідування пов'язане із застосуванням заходів державного примусу, які потенційно можуть істотно обмежувати конституційні права особи. Саме тому в умовах правової держави виникає потреба незалежного суб'єкта, який здійснював би контроль за законністю реалізації таких повноважень. Наглядова функція прокуратури забезпечує додатковий рівень правового захисту особи від незаконного втручання державних органів у сферу її прав та свобод.

Науково-правова обґрунтованість наглядової функції прокуратури впливає з філософсько-правових, кримінологічних та теоретико-правових положень щодо потреби стримування концентрації владних повноважень у діяльності правоохоронних органів. Наукові праці та міжнародні дослідження доводять, що правоохоронні інституції за відсутності незалежного контролю можуть формувати тенденції до корпоративної замкнутості, інституційної девіації та надмірного розширення дискреційних повноважень. Наслідком цього можуть бути незаконні затримання, маніпулювання доказами, політично мотивоване кримінальне переслідування та інші порушення законності. Незалежний прокурорський нагляд у цьому аспекті є не лише юридичним, але й соціальним механізмом підтримання довіри суспільства до системи правосуддя.

Соціальна обґрунтованість наглядової функції прокуратури визначає фактичні суспільні відносини щодо потреби, доцільності та неможливості існування сучасної правової держави без належного контролю за діяльністю суб'єктів державного примусу. Такі суспільні відносини виникли не внаслідок нормативного припису, а сформувалися історично як відповідь суспільства на потребу обмеження державної влади та

недопущення її свавільного використання. Саме суспільний запит на законність і захист прав людини став фактичною основою виникнення правових механізмів прокурорського нагляду. Відсутність такого нагляду створює передумови для руйнування принципу верховенства права та виникнення ризику підміни права адміністративною доцільністю.

Фактичний зміст адміністративно-правових відносин у сфері наглядової функції прокуратури виявляється в реальній взаємодії прокурорів з органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове розслідування. До таких відносин належать перевірка законності процесуальних рішень, надання вказівок, здійснення процесуального керівництва, координація діяльності та реагування на порушення законності. Такі взаємозв'язки фактично існують ще до їх нормативного закріплення та виникають через об'єктивну потребу забезпечення правопорядку. Адміністративно-правові норми лише надають цим фактичним взаємозв'язкам визначеної юридичної форми.

Це виявляється через систему організаційних та забезпечувальних дій, необхідних для реалізації прокурорських повноважень. До них належать підзаконна правотворчість, видання адміністративних актів, здійснення фактичних дій, проведення координаційних заходів, використання електронного врядування та внутрішнього контролю. Зазначені дії виникають як реальні суспільні відносини між учасниками відповідної діяльності та об'єктивно забезпечують функціонування механізму прокурорського нагляду. Їх фактичний зміст визначається не юридичною конструкцією, а реальною практикою взаємодії між суб'єктами владних повноважень. Він відображає реальні соціальні процеси забезпечення законності під час застосування державного примусу, виявляється через діяльність прокурорів щодо недопущення порушень прав людини, перевірки законності рішень правоохоронних органів та забезпечення виконання встановлених законодавством процедур.

Отже, соціальна обґрунтованість адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення наглядової функції прокуратури полягає в об'єктивно існуючій суспільній потребі створення правових засобів забезпечення законності під час реалізації державного примусу та захисту прав і свобод людини. Її зміст визначається потребою встановлення балансу між

владними повноваженнями правоохоронних органів і гарантіями недопущення їх свавільного використання. Така обґрунтованість виникає як наслідок існування реальних суспільних відносин, у межах яких державні органи отримують можливість застосовувати заходи, що обмежують права та свободи особи. Вона також виявляється в суспільному запиті на незалежний, професійний та неупереджений контроль за діяльністю органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове розслідування.

Фактичний зміст адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення наглядової функції прокуратури – це реальні суспільні взаємозв'язки та практична діяльність суб'єктів, які виникають у процесі забезпечення та реалізації наглядових повноважень органів прокуратури. Він виявляється через фактичну поведінку прокурорів, посадових осіб правоохоронних органів, органів дізнання, досудового розслідування, установ виконання покарань та інших учасників відповідних відносин. Його зміст виражається у здійсненні реальних організаційних, координаційних, контрольних, інформаційних, процедурних та інших дій, спрямованих на забезпечення законності й дотримання прав людини.

Список використаних джерел:

1. Драч Д. Прокурорський нагляд: український та європейський досвід. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 132–136.
2. Теорія держави і права : підручник. Харків: Консум, 2011. 656 с.
3. Кравцова Т. Поняття та особливості адміністративно-правових відносин у сфері надання державної допомоги суб'єктам господарювання. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2020. № 6 (12). С. 132–139.
4. Сухонос В. Прокуратура в механізмі української держави: проблеми теорії та практики : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура. Одеса : Одеська національна юридична академія, 2009. 40 с.
5. Прокурорське право: навчальний посібник / Г.Д. Борецько, О.М. Броневицька, Ю. Лісіцина, В. В. Луцик, В. В. Навроцька, І. Р. Серкевич, Б.М. Телефанко; за заг. ред. В. В. Луцика. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 640 с.
6. Єспринцев П. С. Прокуратура України в державному механізмі запобігання організованій злочинності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 400–404. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-1/100>

7. Dandurand Y. The Role of Prosecutors in Promoting and Strengthening the Rule of Law. *Crime, Law and Social Change*. 2007. Vol. 47(4). Pp. 247–259.
8. American Bar Association. ABA Standards for Criminal Justice: Prosecutorial Investigations. Third Edition. *American Bar Association*. 2014. URL: https://www.americanbar.org/groups/criminal_justice/standards/ProsecutorialInvestigations/.
9. O'Rourke A. Structural Overdelegation in Criminal Procedure. *Journal of Criminal Law and Criminology*. 2013. Vol. 103(2). P. 407–474.
10. Consultative Council of European Prosecutors (CCPE). Independence, Accountability and Ethics of Prosecutors. Opinion No. 13 (2018). Council of Europe. 2018. URL: <https://www.coe.int/en/web/ccpe/opinion-no.-13-2018-on-independence-accountability-and-ethics-of-prosecutors>.
11. Somalia Security and Justice Public Expenditure Review. Federal Republic of Somalia. GMF07 Africa. Washington, DC: International Bank for Reconstruction and Development. *The World Bank*. 2017. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/644671486531571103/pdf/Somalia-Security-and-justice-sector-public-expenditure-review.pdf>
12. Адміністративне право України : підручник / [Галунько В.В., Олефір В.І., Гридасов Ю. В., Іванищук А. А., Короед С. О.] Херсон : ХМД, 2013. Т.1 : Загальне адміністративне право. Академічний курс. 393 с.
13. Галунько В.В., Курило В.І., Короед С.О. та ін. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник / [В.В. Галунько , В.І. Курило , С.О. Короед , О.Ю. Дрозд, І.В. Гиренко, О.М. Єшук, І.М. Риженко, А.А. Іванищук, Р.Д. Саунін, І.М. Ямкова]; за ред. проф. В.В. Галунька. Херсон: Грінь Д.С., 2015. 272 с.
14. Ткаченко І. Поняття, зміст та структура правовідносин у сфері соціального захисту громадян. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2020. № 3–4. С. 62–69.
15. Горбач А. Структура адміністративно-правових відносин. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 3 (9). Т. 3. С. 173–176.
16. Про прокуратуру : Закон України; Перелік від 14 жовтня 2014 № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 2-3. ст.12
17. Прокуратура України: навч.-метод. посібник / кол. авт. Полянський Ю.Є., Косюта М. В., Билиця І. О. та ін. Одеса : Фенікс, 2020. 285 с.